

Overlevenden van de Slag in de Javazee vertellen hun verhaal

‘Het verdriet gaat nooit over’

Nico Oosterhof (88) is een van de laatst overlevende bemanningsleden van de tijdens de Slag in de Javazee getorpedeerde kruiser *Hr.Ms. Java*. Oosterhof werd uit zee gered, maar vele andere bemanningsleden vonden de dood, een verdriet dat voor hem nooit overgaat. Meerdere schepen vonden door Japanse torpedo's de ondergang tijdens de Slag in de Javazee en de marine verloor ruim negenhonderd man. Overlevenden van deze zeeslag vertellen hun verhaal.

Door: Dick Schaap

Op 27 februari 1942 volgde Oosterhof als 19-jarige matroos derde klas naast het hem toevertrouwde kanon 's avonds Japanse vliegtuigen die lichtkogels uitwierpen voor het bepalen van de positie van het geallieerde eskader. “Op een gegeven moment voelde ik een schok. Een torpedo in het achterschip. Aan dek werd alles wat kon drijven overboord gegooid. Ook de *bale-bale's* van bamboe waarop we sliepen. Door het uitvallen van het elektrisch systeem konden de sloepen niet worden gestreken.” De wacht van Oosterhof bij zijn kanon was plotseling veranderd in een inferno. Een zware torpedo van de Japanse kruiser *Nachi* bleek aan stuurboordzijde de achterste munitiebergplaats te hebben getroffen. Op het afweerdeek ontstond een zware brand. De achtermachinekamer liep vol. Door de zware explosie was ter hoogte van de longroom het gehele achterschip van de *Java* afgebroken. Op de brug constateerde men dat het schip geen vaart meer liep en niet meer naar het roer luisterde. De twintig jaar oude kruiser maakte snel slagzij. “Opvarenden renden van voor naar achter en van achteren naar voren toen bleek dat de sloepen niet konden worden gestreken. Er was op dat moment sprake van paniek”, vertelt Oosterhof. “De commandant, kapitein ter zee B.M. van Straelen, stond op de brug. Hij kon

■ Nico Oosterhof zag van een afstand de *Java* met alle mensen eromheen tot zijn verbijstering in één klap in de diepte van de Javazee verdwijnen. Foto: Birgit de Roij

niet anders dan het bevel geven om het schip direct te verlaten. Voordat de bemanningsleden overboord sprongen, riep hij nog: ‘Jongens, het allerbeste. Het gaat jullie goed.’ Toen de slagzij ongeveer 40 graden bedroeg, gaf hij allen die toen nog aan boord waren opnieuw het bevel het schip te verlaten. Hij verliet zelf als laatste het schip in het gezelschap van de eerste officier luitenant ter zee 1e klasse Beckering Vinckers. Hij hielp hem op een *bale-bale*. Beckering Vinckers heeft als laatste met hem gesproken. Kapitein Van Straelen

heeft de ondergang van zijn schip niet overleefd.” Voordat de *Java* zonk, was op initiatief van Beckering Vinckers luidkeels een driewerf hoezee op de *Java* uitgebracht door de overboord gesprongen bemanning. Zelf zocht Oosterhof nadat hij overboord was gesprongen al zwemmend meteen de ruimte op. “Ik zag al die jongens rond ons zinkende schip drijven en zwemmen. Ik dacht: ik moet niet te dicht bij de *Java* blijven, want dan ga je mee de diepte in. Ik vond een drijvende dikke bamboestam waaraan ik me kon vastklampen. Ik was bijtijds weggekomen. De *Java* zonk binnen vijftien minuten. Het schip kwam met de voorsteven recht omhoog en verdween in de diepte. Alle mensen die er omheen zwommen, waren in één klap verdwenen, naar de kelder meegezogen door het schip. Het was alsof de zee schoon schip had gemaakt. Meer dan vijfhonderd opvarenden waren met de *Java* in de diepte verdwenen. Dat beeld is mij altijd bijgebleven.” Zeventig jaar na de ondergang van de *Java* schiet Oosterhof nog vol als hij dat vertelt.

Gered

Later toen het lichter werd, zag Oosterhof vloten met overlevenden van de *Java*. Doordat de zee rustiger was, kon hij op een van die vloten klimmen. “Het eerste dat ik zag, was de zwaar gewonde en ‘Sla de dodenmars’ ijgende onderofficier van politie, majoor Van Nek. De volgende dag werden we opgepikt door een Japanse torpedootjager. Aan boord van dat schip bevonden zich al andere drenkelingen. De bemanning van dat schip heeft ons goed behandeld. Mijn ogen zaten vol stookolie. Die werden schoongemaakt met een bepaalde stof. Beckering Vinckers had veel stookolie binnengekregen. Er werd hem een injectie toegediend en hij kreeg medische verzorging.” De officieren werden in de longroom verhoord. “De jappen wilden graag weten welke Amerikaanse schepen bij

■ De lichte kruiser Java, gezien van de kruiser De Ruyter. Foto: NIMH

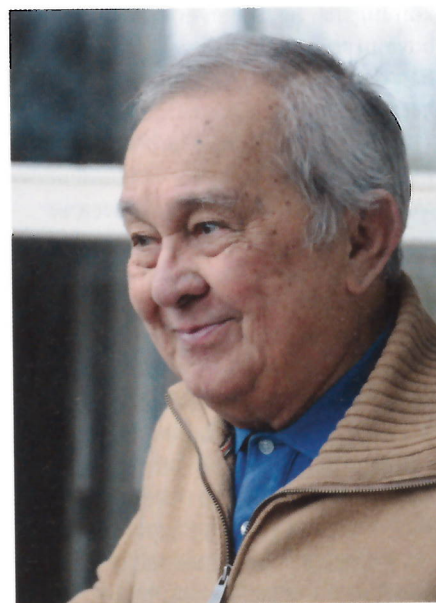
het gevecht op de Javazee waren betrokken. Vanaf de torpedojager werden we overgezet op een Japanse kruiser en gedebarkeerd in Makassar op het Indonesische eiland Celebes. We werden opgesloten in een gevangenis waarin ook Engelse krijgsgevangenen zaten. Met de behoorlijke behandeling was het toen gedaan. Beckering Vinckers werd onder zware druk ondervraagd. Hij beriep zich op zijn als officier afgelegde eed, maar zijn verhoorders zeiden dat ze daarmee niets te maken hadden. Ze dreigden hem zelfs te onthoofden als hij bleef weigeren om hun vragen over allerlei militaire zaken te beantwoorden. Later werden we overgeplaatst naar een groot legerkamp op Celebes. In augustus werd ik met veel andere krijgsgevangenen naar Japan overgebracht. Tot het eind van de oorlog heb ik in Japan op een scheepswerf gewerkt. Vaak denk ik aan de goede vrienden die in de Javazee zijn omgekomen. Het verdriet daarover gaat nooit over”, zegt Oosterhof bewogen.

Heftig en kort

De ondergang van de torpedobootjager *Hr.Ms. Kortenaer* om 17.15 uur op 27 februari 1942 wordt door overlevende

Felix Jans (88) beschreven als heftig en kort. De Kortenaer werd midscheeps in de machinekamer getroffen door een Japanse torpedo. Er volgde een doffe dreun, een lichtflits en veel wind. De overlevende hulpkanonnier Giovanni Hakkenberg (88) werd van het achterschip weggeblazen en kwam in een berg staalraad terecht. Hij voelde dat hij in het water werd gezogen. Hij hield zijn mond en ogen dicht en probeerde zich los te rukken van het staalraad. “Het zwemvest dat wij altijd aan dek droegen, is mijn redding geweest. Ik kwam net op tijd boven om zuurstof te kunnen happen.”

Door de explosie werd de Kortenaer in twee helften geslagen. Beide helften stonden als torens van een kathedraal rechtop in het water. Het achterschip zonk vrijwel meteen, terwijl het voorschip nog geruime tijd bleef drijven. “Voordat het goed en wel tot ons doordrong, dreven Giovanni Hakkenberg en ik samen met een dode opvarende tussen ons in op een vlot in zee”, vertelt Jans. Het leidde tot een vriendschap voor het leven. Hakkenberg en hij waren beiden matroos derde klas op de Kortenaer. Volgens Hakkenberg was de bemanning van de Kortenaer goed voorbereid op

■ Felix Jans sloot na de ondergang van de Kortenaer op een vlot een levenslange vriendschap met Giovanni Hakkenberg. Foto: Birgit de Roij

de zeeslag. “Ik heb aan boord bij niemand angst gezien”, vertelt hij. Op de vlotten ontstond vooral onder de jonge matrozen een overmoedige stemming vanwege hun ontsnapping aan de dood. De commandant van de Kortenaer, luitenant ter zee A. Kroese, gaf opdracht de vlotten aan elkaar te binden, zodat

■ Giovanni Hakkenberg verwierf als marinier na alle ellende op zee en in Japan met levensbesparende acties in Nederlands-Indië de Militaire Willems-Orde 4e klasse. Op deze foto staat hij samen met MWO-drager Marco Kroon tijdens de Indië-herdenking in 2011. Foto: Hans van Ursum

zij een goed zichtbare groep van overlevenden zouden vormen. Bijna was hij zelf om het leven gekomen bij de ondergang van zijn schip. Toen het voorschip kantelde, bleef hij haken aan een dunne kabel en werd hij mee de diepte ingezogen. Met een wanhopige rukbeweging kon hij zich bevrijden en nog bijtijds bovenwater komen.

Een derde van de bemanning bleek om het leven te zijn gekomen. Het verblijf van de ruim honderd overlevenden van de Kortenaer op zee was buitengewoon onaangenaam, ook al gaven ze de moed niet op en riepen ze grappen vanaf de vlotten naar elkaar. De zee was bedekt met een laag zware, zwarte stookolie uit de bunkers van het schip. Veel overlevenden hadden zeewater en stookolie binnengekregen en kregen last van benauwdheid. Rook en nevel boven de zee beperkten hun zicht. Plotseling dook uit die nevel al vurend naar de van de vlotten afgewende kant een groep Japanse torpedojagers op. Zonder acht te slaan op hun positie, tot woede van de drenkelingen, raasden later in de nacht ook vier kruisers van de *Combined Striking Force* voorbij, zoals het door schout-bij-nacht Karel Doorman aangevoerde eskader van veertien Amerikaanse, Engelse en Nederlandse oorlogsschepen werd genoemd. “Wij dachten dat ze ons kwamen oppikken”, vertellen Hakkenberg en Jans. “Maar ze voeren ons op volle snelheid voorbij.” Later bleek dat zij op de hielen werden gezeten door het Japanse eskader.

Pas 's nachts tegen drieën werden ze opgepikt door de Britse torpedobootjager *HMS Encounter* en gedebarkeerd in Soerabaja. Daar hoorden ze dat ook de kruisers *Java* en *De Ruyter* waren getorpedeerd. ‘Gij moet de aanvallen voortzetten, tot de vijand vernietigd is’, had de commandant zeemacht admiraal C.E.L. Helfrich naar de schout-bij-nacht getelegrafeerd. Door het gebrek aan luchtsteun was dat niet eenvoudig. Japanse verkenningsvliegtuigen verloren de *Combined Striking Force* geen moment uit het oog. Hr.Ms. *De Ruyter* werd op 27 februari 1942 om 16.31 uur getroffen door een 20 cm granaat en om 23.40 uur door een torpedo van de zware Japanse kruiser *Haguro* en zonk twee uur later. De ondergang heeft 347 opvarenden, onder wie schout-bij-nacht Doorman en de commandant kapitein ter zee E.E.B. Lacomblé, het leven gekost.

Birmaspoorweg

8 maart 1942 staakte het Nederlandse leger de strijd tegen de Japanse overmacht. Jans, Hakkenberg en vele andere overlevenden van de Slag in de Javazee werden als krijgsgevangenen ondergebracht in King Saoyk, een groot kamp in Thailand en tewerkgesteld bij de aanleg van de Birmaspoorweg. “Er wordt wel gezegd dat elke biels een leven heeft gekost. Dat is niet overdreven”, vertelt Hakkenberg. “We werkten in ploegendiensten en hadden veel ziekten, maar in dat kamp waren we redelijk

vrij”, voegt Jans hier aan toe. Vluchten was geen optie. Iedere Thai wist dat hij een fikse beloning kreeg voor het terugbrengen van een krijgsgevangene. “Als je werd gesnapt, werd je onthoofd of gebajonetteerd. Helaas werden we in King Saoyk gescheiden. Hakkenberg werd overgeplaatst naar een kamp verderop aan de spoorlijn”, vertelt Jans. “De werkdruk was daar enorm opgeschroefd. De Koreaanse bewakers waren het ergst”, zegt Hakkenberg. In 1944 werd hij overgeplaatst naar de kolenmijnen in Japan. Eten en behandeling waren slecht. Aan het eind van de oorlog woog Hakkenberg nog maar 41 kilo. Met een trein reed hij dwars door Nagasaki naar de vrijheid. “De stad was veranderd in een smeulende vlakte, de overlevenden zagen eruit als melaatsen. Vanaf dat moment heb ik Japan de oorlog vergeven, maar vergeten zal ik de oorlog nooit”, zegt hij.

Van de capitulatie van Japan herinnert Jans zich een kauwgom boven het kamp uitstrooiende Amerikaanse bommenwerper terwijl ze op appel stonden. Een man kwam het kamp binnen en riep: “Hello boys, war is over!” In Indië werd Jans meteen ingedeeld bij een marine-detachment. “Op Bali moesten wij in Den Pasar Japanse krijgsgevangenen bewaken. Dat hebben ze geweten!” Hakkenberg werd door zijn kennis van de taal en de gebruiken van het land als tijdelijk sergeant ingedeeld bij de Inlichtingendienst van het Korps Mariniers. Hij was buitengewoon actief en verwierf voor een vijftal prominente levensbesparende acties tussen 24 augustus 1948 en 6 maart 1949 de Militaire Willems-Orde der 4e Klasse. Bij de ondergang van de torpedobootjager Kortenaer en de kruisers *Java* en *De Ruyter* kwamen 915 leden van de Koninklijke Marine om het leven. Op vijftien bronzen platen bij het Karel Doormanmonument op het Nederlandse ereveld Kembang Kuning in Soerabaja staan hun namen. De onthulling van de naamplaten vond plaats op 27 februari 2006. Het door veertig nabestaanden van de op zee gebleven marinemannen bijgewoonde eerbetoon werd afgesloten met een minuut stilte en het zingen van het Wilhelmus.

Geraadpleegde literatuur o.a. *Zij vochten op de zeven zeeën* – K.W.L. Bezemer